

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Búcsú Pusztai Ferentől

(1940–2021)*

Korán, 81. életévében elment Pusztai Ferenc a minden halandók útján. Fájdalmas veszteség ez nem csupán családtagjainak, hanem barátainak, tanítványainak, munkatársainak is. Az elhunyt a Veszprém megyei Monostorapátiban született 1940. október 25-én, s idén, szeptember 23-án Budapesten, kórházban hunyt el. Édesapja kántortanító, később igazgató volt Káptalanfán. 1994-ben róla nevezték el a káptalanfai iskolát. Feri többször is visszaemlékezett szüleine, különösen matematikatanár édesapjára, mert neki példa volt, akinek az ételelveit magára nézve is kötelezőnek tartotta. Szülőfaluját gyakorta s nosztalgiaiával emlegette. Sümegi középiskolás kollégista korában tanulta meg, mit jelent egy eleinte idegen, de idővel összekovácsolódó közösség összetartó, védő és fegyelmező ereje.

Az ELTE Bölcsészkarán végzett magyar és történelem szakon. Bölcsészhallgatóként a patinás múltra visszatekintő Eötvös Kollégium tagja volt. Kollégista társai Páternek nevezték, s így emlegetik mindmáig. Mert feladatainak végzésében, kapcsolataiban, egész életvitelében mindig komoly, szavatartó volt. Segítőkésznek, lelkiismeretesnek, szerénynek, halk szavúnak ismertük, aki mindenféle allűr, a fontoskodás és a tolakodás legcsekélyebb jele nélkül élt. Mindvégig jellemezte az a férfiúi szemérem, visszafogottság, nagy fokú tapintat, amellyel csak ritkán találkozhatunk. Kivételes munkaerőkölsére is jellemző jegyeként emlékezünk. A diploma megszerzése után az ELTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékére került, s annak volt tagja nyugalomba vonulásáig. Tóth Gábor, az Eötvös Kollégium akkori igazgatója jó pedagógusi érzékkel szeniornak vette maga mellé.

Tanszékét szerette. Gyakran emlegette Benkő Lorándot és a Benkő-tanszékét. A tanszéki hírek mindig foglalkoztatták. A hírek hallatán felvidult vagy elszomorodott. 65. születésnapjára majdnem 600 oldalas tisztelgő kötet készült 101 tanulmánnyal, 140 gratulálónak a név szerinti megnevezésével.

Közösségi ember, sőt közszolga volt. Ahogy maga írta: „Mindig csapatban dolgoztam, azaz csapatban éltem”. 1980 és 1990 között a közélet frontvonalában állt. Pedig a funkciókat nem kereste. Azok találták meg őt. Így lett egyebek mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem vezetői részlegének, majd a Művelődési Minisztériumnak miniszterhelyettesként a tagja. Ott is ugyanaz az ember, segítőkész kolléga maradt, aki előtte volt. Miért hagyta ott ezt a területet? „[M]ert én a közéletben is tanári eszközökkel éltem, s a politika közege nem ez a szerszámkészlete” – írta. Az egyetemen mindig, közéleti elfoglaltsága idején is tartott órát, mert azt tanári kötelességének tartotta. Segített, ahol tudott. Az Eötvös Kollégium mellett állt a Kollégiumra nézve nehéz időkben. Támogatta segítségre szorult

* Elhangzott 2021. november 4-én a Kispesti Temető ravatalozójában. Az elhunyt végakaratának megfelelően sírja mellett elhangzottak a Halotti beszéd és könyörgés szavai is Juhász Dezső felolvasásával.

kollégáit. Közbenjárásának volt köszönhető a monostorapáti templom tetőzetének a felújítása – hogy néhány példát említsék.

Nyelvészként is csapatmunkás volt. Így lett A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának és A magyar nyelv nagyszótárának munkatársa, a Magyar értelmező kéziszótár második, átdolgozott kiadásának a főszerkesztője, két magyar nyelvtörténeti szintézisnek (Magyar nyelvtörténet, 2003 és A magyar nyelvtörténet kézikönyve, 2017) szerkesztő- és szerzőtársa. A magyar szókészlet, stílus és nyelvtörténet kitűnő ismerője, szorgos kutatója, fontos tanulmányok szerzője volt. Bámultuk, hogy mennyi – nem csak nyelvészeti – folyóiratot olvasott. Ennek mintegy folyományaként gyűjtötte az új szavakat, s CD-sorozatában kollégái rendelkezésére bocsátotta őket (Tanári példák könyve hat részletben). A Nyelvészkönyvtár pedig nyelvészeti tematikájú fénymásolatokkal gazdagította.

A szaktárgya iránti vonzalom, a diákok iránti emberi figyelem és a velük közös gondolkodás és gondolkodtatás tanári vértetének természetes tartozékai voltak. Értett ahhoz, hogyan lehet a száraznak gondolt nyelvészeti órákat élménnyé tenni. Mint kitűnő és lelkiismeretes tanárt hamar megszerették tanítványai. De a bratyizás hamis pedagógiai útjára sohasem lépett. Érzékletesen, választékosan fogalmazott. Írásai, hozzászólásai magukra vonták a figyelmet, gondolatébresztők voltak. Szavainak súlya volt, a fecsegés távol állt tőle. Tanítványainak kéziratos/gépírási szemináriumaihoz írt följegyzései valóságos lektori jelentések voltak. Stílusa nem ritkán egyenesen gyönyörködteti olvasóját. Pusztai Ferenc minden más irányú tevékenysége mellett tanár volt és maradt mindvégig. Aki pontosan tudta, hogy a tanár személyisége milyen fontos pedagógiai eszköz a szakmai tudás mellett.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányának és a Révai-emlékbizottságnak évtizedeken át aktív tagja volt. Hűségesen látogatta a társasági előadásokat is, s gyakran hallhattuk stílusában mindenkor választékos, okos hozzászólásait. Elnyerte az Akadémiai Díjat és a Pais Dezső-díjat is. A Magyar Nyelv című folyóirat szerkesztőbizottságának hosszú időn át tagja volt.

Azt mondta egyszer: stresszes életem volt. Utolsó éveim mindezt jóval felülmúló, embert próbálóan nehéz évek voltak. Az általa alkotott találó metaforákkal, az elszigeteltséget pontosan kifejező „szigetlakó”, „barlanglakó” jelzővel jellemezte eme, a korábbi évtizedektől élesen elkülönülő életszakaszát. A nagyszótári szócikkek ellenőrzése, a szótári munka volt számára az éltető, terápiás funkciójú mindennapi feladat (nulla dies sine linea). Nagy türelemmel hordozta a kiszolgáltatott helyzet jelentette kötöttséget, gondokat. Hogy mennyi belső vívódáson, gyötrő töprengésen kellett keresztülmennie, csak ő tudná megmondani. Többször hallottam tőle, hogy lánya gondoskodó szeretete nélkül nem élne már.

Hitvesének tavalyi elvesztésekor mélyen emberi szavak törtek fel belőle. Rövid, szomorú híradása így szólt: „Ida tegnap a kórházban meghalt. Leírtam, de nem értem!” Egészségi állapotának nyomasztó tudata vezették el a bibliai Jób könyvének az olvasásához. Megrázó volt olvasni, ahogyan megköszönte a tanszéki kollégáknak a kiskarácsonyi üdvözlőlapot: „Megtisztelten és baráti nyomatékkkal köszönöm a valóban megrendítő gesztust, az utánam nyúló kezeket”.

Milyen jó volt, hogy felidézve Eötvös-kollégiumi emlékeinket, önfeledten tudott nevetni. Olyan jó volt ilyenkor hallgatni és látni őt! Remény ébredt bennem, hogy talán mégiscsak magunk között tudhatjuk még éveken át.

S íme, most itt állunk a búcsúzó szomorúságával, a tehetetlenség bénító érzésével. Szomorúan búcsúzom tőle az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyarnyelvszéinek,

a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, az Eötvös Collegiumnak, elsősorban azonban volt tanszéke mai tagjainak a nevében. Abban a biztos tudatban, hogy elbúcsúzunk ugyan Pusztai Ferenc földi hamvaitól, de felejtethetetlen jó emléke velünk és bennünk marad életünk végéig.

Kedves Feri, kedves Tanár Úr! Nyugodj békében! Isten veled!

KISS JENŐ

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Benkő Loránd emléktáblája előtt*

Tisztelt Egybegyűltek, kedves Mindnyájan!

Benkő Loránd, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő tudósa volt, aki száz évvel ezelőtt született és tíz éve már nincs közöttünk. A pesti egyetem bölcsészkarán 1946 óta dolgozott, 1959-től tanszékvezető egyetemi tanárként, nyugalomba vonulása után, amely nem jelentette tudományos tevékenységének a végét, emeritus professzorként. A Magyar Tudományos Akadémiának 46 éven át volt tagja. Idén, a centenáriumi évben jött el az idő, hogy emléktáblával is tisztelegjünk a magyar nyelvtörténet iskolateremtő alakjának az emléke előtt. Az emléktábla ügyét több intézmény is támogatta. Köszönet illeti a Magyar Tudományos Akadémiát, a XIII. kerület Önkormányzatát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarát, végül, de nem utolsó sorban a Magyar Nyelvtudományi Társaságot, amelynek Benkő Loránd 29 éven át elnöke volt.¹

Benkő Loránd 1954 október 11-e óta, tehát 57 éven át itt, ebben a házban, amely előtt állunk, egy III. emeleti lakásban lelt otthonra. Itt írta nyelvtudományi művei, tanulmányai hosszú sorát. Mikor idekerült, az utcát még Sziget utcának nevezték. A Professor úrnak nagy dolgozószobája volt, amit nemzedékek tagjai már könyvekkel teli állapotában ismertünk meg. Nagy becsben tartott íróasztala mellett töltötte otthoni idejének jelentős részét. Hogy ő a magyar nyelvtudomány-történetnek is kitűnő kutatója lett, részben akár véletleneknek is köszönhető. Szeretett mentorától, tanszéki elődjétől, Pais Dezsőtől megtudhatta mindazt, ami a két világháború közötti magyar nyelvtudományra nézve fontos volt. De bizonyára szerepet játszott az is, hogy a magyar nyelvtudomány-történet két relikviája közegében élt: otthoni íróasztala Horger Antalé volt eredetileg, az egyetemen pedig elődjétől örökölte meg Gombocz Zoltán íróasztalát – márpedig ezeknek bizonyosan volt múltidéző és emlékeztető hatása. Radnóti utcai lakásának dolgozószobája jelentette számára azt a békés, meghitt háttérrel, amelyben zavartalanul élhetett kedves tudományának. Párját ritkító tudományos teljesítménye létrejöttének ez egyik fontos feltétele volt. III. emeleten levő szobájába, a magasba alig hallatszott föl az utca zaja, nem is zavarta a nyelv titkait fürkésző kutató többnyire az éjszakákba hosszan belenyúló, ihletett alkotó óráit.

* Elhangzott az emléktábla-avatáson 2021. december 17-én (Budapest XIII. kerület, Radnóti Miklós utca 19/B).

¹ Az emléktábla elkészítését Szabó Virág szobrászművész asszonynak köszönjük. Koszorút a XIII. kerület Önkormányzata nevében Magos Péter önkormányzati képviselő, a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében Juhász Dezső főtitkár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete nevében Farkas Tamás intézetigazgató helyezte el.